
Les relacions socials als Tribunals de Justícia Una observació participada als Jutjats de Terrassa¹

Marta Poblet Balcell

Resumen: Este artículo propone una descripción sociológica del funcionamiento de una organización judicial a partir de un trabajo de campo realizado en los Juzgados de Terrassa (Barcelona) entre los meses de Diciembre de 1995 y Julio de 1996. Dicha descripción destaca los criterios organizativos, las pautas y los métodos de trabajo que los profesionales del derecho (jueces, secretarios, personal administrativo) han establecido en el quehacer diario de los Juzgados. A través del caso específico propuesto (el Juzgado de lo Penal nº 1 de Terrassa) y de la observación participada en este mismo ámbito se apuntan dos fenómenos relevantes : la creación de pautas flexibles de trabajo para responder a las dificultades cotidianas específicas y, por otra parte, la configuración de una identidad institucional a partir, no de un proceso reflexivo de elaboración de sentido, sino de la emergencia y recurrencia de tales pautas.

Abstract: *The main purpose of this paper is to provide a sociological description of the functioning of a particular legal organization. In order to achieve that goal an ethnographic research was carried out at Criminal Courts in Terrassa (Barcelona) during the period December 1995- July 1996. The description focuses on the organizational criteria, the work patterns and the methods established and used by the legal professionals in their everyday performance at court. Basing my analysis on Terrassa Criminal Court number 1, two significant phenomena will be shown : the creation of work patterns in order to cope with the ordinary difficulties and, on the other hand, the configuration of an institutional identity based not so much on a reflexive process of sense making, but on the emergence and the recurrence of those patterns.*

¹ Aquest estudi es va presentar al Concurs de Joves Sociòlegs de l'ACS amb el títol *L'aroma de les institucions. Alguns aspectes d'un treball de camp als Tribunals de Justícia de Terrassa.*

Voldria, d'altra banda, agrair de manera especial a la Fundació Jaume Bofill el fet d'haver-me concedit durant el curs 1996-97 una beca predoctoral, gràcies a la qual m'ha estat possible de treballar i posar en ordre notes i reflexions sobre aquests mesos de treball, així com d'enllestir-ne la redacció definitiva.

“Mets-toi devant un arbre et décris le.”
Flaubert

1. Un cas d'agnòsia

Aquestes pàgines recullen alguns aspectes d'un treball de camp realitzat als Tribunals de Justícia de la ciutat de Terrassa entre els mesos de desembre de 1995 i juliol de 1996. Constitueixen, en bona mesura, un intent de descripció sociològica d'una organització judicial. Pel que fa a aquest objectiu, doncs, es podria dir que he mirat de fer allò que acadèmicament se sol anomenar “sociologia del dret” o bé “sociologia jurídica”.² No obstant això, diré ja d'entrada que, al llarg d'aquest temps, la meua veritable preocupació ha estat, no la d'emmarcar l'estudi dins d'una determinada disciplina, sinó la d'obtenir descripcions mínimament acceptables (o, de fet, construccions, si acceptem que “descriure una situació és construir-la”³) del que succeeix quotidianament en aquelles instàncies judicials concretes. Així, l'objectiu real d'aquest treball no ha estat altre que el de “descriure bé”, tot i que fos difícil, en un primer moment, de definir amb precisió allò que volia saber. Allò que se'm presentava davant dels ulls era una realitat gairebé desconeguda, complexa i difícil d'abastar en tota la seva amplitud.

Ben mirat, la meua precària situació no era gaire diferent a la d'aquell doctor P., un individu que, afectat per una greu agnòsia visual, solia confondre la seva dona amb un barret. Oliver Sacks, l'eminent neuròleg que tractà el seu cas, deia d'ell que “construïa el món com el construeix un ordinador, mitjançant trets distintius i relacions esquemàtiques” i explica aquesta petita anècdota:⁴

Yo había parado en una floristería de camino a su apartamento y me había comprado una rosa roja un poco extravagante para el hojal de la solapa. Me la quité y se la di. La cogió como un botánico o un morfólogo al que le dan un espécimen, no como una persona a la que le dan una flor.

² Com succeeix amb totes les disciplines, si hom consulta la bibliografia corresponent trobarà un ampli ventall de definicions que miren de delimitar-ne l'àmbit d'estudi. Pel que fa a la sociologia del dret, Elias Díaz n'ha proposat una que reflecteix una postura actualment prou estesa: “*La sociología jurídica, en cuanto tratamiento e investigación del Derecho como fenómeno o hecho social, se constituye hoy conceptual y metodológicamente en importante sector especializado de la sociología general.*” DIAZ, E., *Sociología y Filosofía del Derecho*, Taurus, Madrid, 1980, p.174.

³ COULON, A., *La etnometodología*, Cátedra, Madrid 1988 (1987), p. 44.

⁴ SACKS, O., *El hombre que confundió a su mujer con un sombrero*, Muchnik Editores, Barcelona 1987, p. 35.

-Unos quince centímetros de longitud –comentó. Una forma roja enrollada con un añadido lineal verde.

-Sí –dije animándole– ¿Y qué cree usted que es, doctor P.?

-No es fácil de decir –parecía desconcertado. Carece de la simetría simple de los sólidos platónicos, aunque quizá tenga una simetría superior propia... creo que podría ser una inflorescencia o una flor.

-Podría ser? –inquirí.

-Podría ser –confirmó.

-Huélala –propuse, y de nuevo pareció sorprenderse un poco, como si le hubiese pedido que oliese una simetría superior. Pero accedió cortés y se la acercó a la nariz. Entonces, bruscamente, revivió.

-¡Qué maravilla! –exclamó. Una rosa temprana. ¡Qué aroma celestial!

A diferència del doctor P., la meva forma d'agnòsia té un origen particular i es relaciona, molt probablement, amb el tipus de formació jurídica adquirida uns anys enrere. Així, vaig aprendre que hom pot conèixer les diferents institucions del món del dret sempre i quan en sàpiga definir tres aspectes essencials: el "concepte", la "naturallesa jurídica" i els "principis". Òbviament, ningú mai no em va suggerir la possibilitat d'ensumar-les. Doncs bé, aquest és precisament el meu punt de partida: veure –i, perquè no, ensumar– què és el que fan els membres de les organitzacions judicials de Terrassa.

Però, veure el què? –em deien ells. Doncs, d'una banda –responia jo–, el funcionament efectiu de l'organització (en un primer moment, em referia a una unitat organitzacional determinada: el jutjat del penal) en els seus diferents aspectes: com entren i quin curs segueixen les causes que es tracten; com es preparen els judicis orals i quin criteri se segueixen en l'ordre d'assenyalament d'un judici; com s'executen posteriorment les sentències; com intervenen els altres jutjats i el Ministeri Fiscal. Aspectes d'organització i de presa de decisions: de "comportament administratiu", que diria Herbert Simon.

D'altra banda –seguia jo–, també m'agradaria observar el llenguatge que els professionals del dret utilitzen en el dia a dia de la seva tasca als jutjats, ja que em sembla que és un element estretament relacionat amb tots els aspectes anteriors. I quin llenguatge, el llenguatge jurídic? –deien ells. Bé, si i no –cercava la manera d'aclarir aquesta lamentable ambigüïtat, impròpia de qui es presenta com a treballador de camp. Tal vegada –vaig insinuar, en l'àmbit dels jutjats no sigui possible d'establir una separació estricta entre el llenguatge jurídic i el no jurídic (quan diem, per exemple, que el robatori es va cometre amb "disfressa" i que això constitueix una circumstància agreujant de la pena a imposar, ens trobem davant del llenguatge tecnicojurídic o del llenguatge comú?). És difícil de

decidir: potser caldria una teoria de la metàfora aplicada al dret per estudiar aquest fenomen (tant és així que m'ho he proposat com a tema de tesi doctoral). En qualsevol cas, la meua pretensió no consistia a prendre el llenguatge dels professionals del dret com a "objecte d'estudi" en si mateix (com, de fet, ho faria un lingüista) sinó com a instrument, com a mitjà alternatiu d'aproximar-se a l'elaboració de pràctiques, mètodes de treball, decisions i identitat de les institucions.

Aquests són, a grans trets, els propòsits inicials del treball. En primer lloc, doncs, intentaré situar el context legal i institucional dins del qual els jutjats del penal desenvolupen les seves tasques. A la vegada, presentaré algunes dades quantitatives que, de manera descriptiva, permetin apuntar el volum de treball al qual han de fer front aquestes unitats organitzacionals i, tot seguit, prendré el cas de Terrassa com a un dels possibles models d'organització formal d'un jutjat. En segon lloc, a partir d'aquesta primera descripció, plantejaré algunes qüestions referides al problema d'abordar, en aquest àmbit, nocions com les de "sentit", "identitat" o "metàfora".

2. L'organització formal

2.1 Cap a una fotografia del Jutjat del Penal de Terrassa: el marc

Abans de prémer el botonet potser seria bo d'emmarcar aquesta fotografia que em proposo. Una manera de fer-ho és localitzar el context dins del qual s'insereix l'aparició dels jutjats del penal en el sistema judicial espanyol i parlar, molt breument, a continuació, de les funcions que, dins d'aquest marc, se'ls atorguen.

L'entrada en funcionament dels jutjats del penal, l'any 1990, forma part d'una reforma sense precedents del sistema judicial espanyol que, en aplicació dels principis de la Constitució democràtica, endega un ampli procés de modernització de les seves velles estructures. Aquest procés d'encaix al nou Estat de dret, però, no és exempt d'un bon nombre de paradoxes i d'incerteses. Les anàlisis sociològiques de J.J. Toharia han posat sovint de manifest aquestes dificultats:

Durante el período 1982-1993 la Administración de Justicia española ha experimentado cambios que sin exageración cabe considerar como los más importantes del último siglo (fundamentalmente en el orden orgánico estructural, pero también, aunque sólo haya sido por el momento de forma incipiente, en el funcional o procesal) y ha mejorado de forma espectacular su dotación de medios y de personal. Pese a ello, y por el momento, no se ha producido una mejora de

*similar magnitud en su funcionamiento, o al menos ésta es la sensación que tiene la ciudadanía, que sigue mostrándose fuertemente crítica al respecto. La propia judicatura registra, durante buena parte del decenio, y según datos de distintas encuestas, un clima de desaliento que mejora de forma ostensible en estos últimos años –algo que sin duda ha de guardar relación con los cambios y mejoras acaecidos.*⁵

Les transformacions d'aquest ampli conjunt d'institucions, com ja es pot intuir, no constitueixen un procés evolutiu lineal. Una reforma legal, sigui de l'abast que sigui, no determina de manera automàtica el pas d'un estat de coses *a* a un altre estat *b*. Tal i com assenyala P. Casanovas, cal considerar, encara, variables relatives al propi funcionament de les institucions:

*La aplicación de una reforma legislativa es un asunto contingente. No solamente se precisa la dotación adecuada de medios y de personal, sino que –para que ésta sea efectiva– deben crearse también las condiciones para un cambio en la dinámica interna de la actuación de los operadores del derecho. Si, pese al sentido común y buena voluntad de los profesionales, este cambio en las actuaciones no resulta factible, se produce la paradoja de la ausencia de derecho por y a través del derecho: una situación anómica real en un espacio jurídico aparentemente bien reglamentado.*⁶

Intentaré, doncs, enfocar la meua descripció des dels aspectes legals externs i des de la dinàmica interna de l'organització per tal de donar sentit a aquesta fotografia. En primer lloc, i com avançava a l'inici d'aquest punt, faré una breu referència legal o, millor dit, dues.

Val a dir, per començar, que l'any 1988 és clau en el procés d'evolució del sistema judicial espanyol, ja que s'hi produeixen dues importants reformes legislatives. Per un costat, la que suposa l'aplicació de la Llei de Demarcació i Planta Judicial de 28 de desembre de 1988 quant a objectius de reestructuració i increment del nombre de jutjats. La llei, així, es proposa fer front "*al enorme déficit acumulado durante decenios por una organización judicial estructurada más en función de la presencia que de la eficacia, distribuida con criterios geográficos imperfectos e infradotada en cuanto al número de sus tribunales y órganos decisorios*" (Exposició de Motius de la Llei 38/88). Per altre, la reforma que configura els nous jutjats del penal.

⁵ TOHARIA, J.J., "*La Administración de Justicia*", a "*Informe FOESSA 1995*", Madrid, pp. 651-674.

⁶ CASANOVAS, P., "*El desarrollo de la Administración de Justicia en España: un balance sociológico*" al Seminari "*Política judicial en la España democrática: balance y perspectivas*", U.I.M.P, Santander, 10-14 de juliol de 1995.

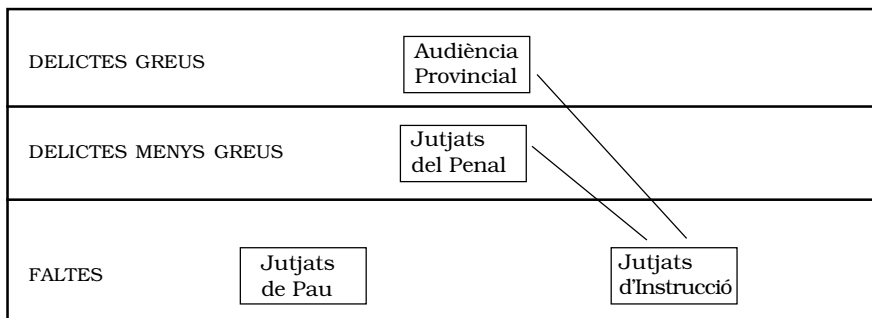
Els jutjats del penal, així, es varen crear per mandat de la Llei orgànica 7/88 de 28 de desembre. Els legisladors, amb aquesta norma, separaren, mitjançant la creació de dos tipus de jutjats, les dues fases característiques del procés penal: la d'instrucció (o d'investigació dels fets constitutius d'un possible delictes) i la de decisió (la sentència del jutge). L'arrel d'aquesta reforma cal trobar-la en la convicció, estesa ja anys enrere arreu d'Europa, que un mateix jutge no podia dirigir les investigacions sobre un fet i, al mateix temps, pronunciar-s'hi per mitjà d'una sentència: això posava en perill la imparcialitat que ha d'inspirar tota decisió judicial.⁷ Fruit d'això, doncs, és l'aparició de nous jutjats d'instrucció (i la reorganització dels antics), els quals investiguen els fets i inicien l'elaboració dels sumaris i la dels nous jutjats del penal, encarregats de preparar el judici oral i d'executar les sentències que llurs jutges i magistrats dicten.

De manera més específica aquesta mateixa Llei 7/88 assenyala que els jutjats del penal s'ocuparan de l'enjudiciament de tots aquells delictes als quals el Codi Penal assigni penes privatives de llibertat no superiors als sis anys de presó i, a més a més, ho faran mitjançant l'aplicació d'un procediment que es vol més àgil i operatiu que l'ordinari: l'anomenat procediment abreujat (PA).

Per tal d'esbossar el marc resultant d'aquesta reforma, l'esquema següent mostra com queda l'organització de la jurisdicció penal a partir de l'any 1990. Deixarem de banda aquí les competències en matèria penal de l'Audiència Nacional, que es refereixen a delictes econòmics, de terrorisme i de drogues que afecten la jurisdicció de més d'una audiència provincial i, en segon lloc, les de les Sales del Penal del Tribunal Suprem i dels Tribunals Superiors de Justícia de les comunitats autònomes, ja que només jutgen actuacions on les persones imputades, pels càrrecs públics que ocupen, tenen condició d'aforades (no sotmeses a la jurisdicció ordinària que altrament els correspondria).

Els jutjats de pau tenen un àmbit estrictament municipal i competències respecte d'una sèrie limitada de faltes (de fet, no és imprescindible que els jutges de pau hagin de ser llicenciats en dret). Tot allò que depassa el seu àmbit d'actuació es remet al jutjat d'instrucció corresponent.

⁷ Aquesta exigència d'un "tribunal independent i imparcial" és la línia seguida per la Convenció Europea per a la protecció dels drets de l'home i les llibertats fonamentals (Conveni de Roma de 1950) i del propi Tribunal Europeu de Drets Humans.

Els jutjats d'instrucció, per la seva banda, són les unitats organitzacionals que inicien el procés de qualificació jurídica d'uns determinats fets. Dit d'altra manera, és allà on comença la història dels expedients: una denúncia, un atestat policial o la querrela d'un fiscal és el que, normalment, desencadena aquell procés. No es pot oblidar aquest rerefons de la instrucció a l'hora d'entendre com es desenvolupa un judici oral. En aquest sentit, la instrucció constitueix un nivell organitzatiu previ que incideix en la fase oral, com a mínim, en dos aspectes:

i) La definició de les principals variables del cas. Això suposa dos nuclis de decisió importants: per un costat, cal determinar si els fets que es coneixen han de seguir la via penal o bé una altra, ja sigui l'administrativa o la civil (aquesta no és sempre una decisió "evident" i unívoca); per altre, cal decidir si allò que es coneix també es "reconeix" com a falta, com a delictes menys greu (àmbit dels jutjats del penal) o com a delictes greus (àmbit de l'audiència provincial). Aquest "reconeixement" pot ser gairebé automàtic o bé pot requerir una ulterior sèrie de decisions. Es podria dir que es tracta d'un procés d'inferència que en alguns casos és força rutinari i en d'altres no ho és tant. En aquest sentit, March i Simon proposen la següent distinció:

*We will regard a set of activities as routinized, then, to the degree that choice has been simplified by the development of a fixed response to defined stimuli. If search has been eliminated, but a choice still remains in the form of clearly defined and systematic computing routine we will still say that the activities are routinized. We will regard activities as unroutinized to the extent that they have to be preceded by program-developing activities of a problem solving kind.*⁸

ii) La configuració dels límits del cas. Al jutjat d'instrucció, a la vegada, es defineix, en un cas, allò que és rellevant i allò que no ho és. Es construeix, a partir de les qualificacions provisionals del

⁸ MARCH, J. & SIMON, H. A., *Organizations*, Blackwell Publishers, Oxford 1993 (1978), p. 62.

fiscal, dels escrits de la defensa i de les interlocutòries del jutge, un model simplificat d'allò que “va succeir”, apte per ésser reprès posteriorment en la fase oral per un altre jutge, un altre fiscal i, tal vegada, un altre advocat. Aquesta manera de treballar és, segons Simon, la que defineix la racionalitat de “l’home administratiu”:

El hombre administrativo reconoce que el mundo que percibe es un modelo drásticamente simplificado del mundo real. Se da por satisfecho con esta tosca simplificación (...); que la mayoría de los hechos del mundo real no tienen gran importancia para ninguna situación determinada con que él se enfrente, y que las cadenas más trascendentes de causas y consecuencias son breves y sencillas De aquí que no tenga en cuenta aquellos aspectos de la realidad que carecen sustancialmente de importancia en un momento dado –lo que significa no tener en cuenta la mayoría de ellos– y realice sus elecciones sirviéndose de un sencillo cuadro de la situación, en el que se consideran sólo unos pocos factores que, a su juicio, son los más notables y fundamentales.⁹

Així, quan un expedient arriba al jutjat del penal ha rebut ja, de manera més o menys automàtica, una determinada “configuració jurídica” per part d’una sèrie d’operadors que n’han definit les principals variables i han delimitat, tenint en compte el grau d’informació que requereixen les decisions posteriors d’altres òrgans, el que és pertinent del que no ho és. Però ja reprendrem la qüestió dels filtres més endavant i acabem ara d’emmarcar la fotografia.

2.2 Enfocant l’objectiu: Catalunya

A Catalunya, com a la resta de la geografia espanyola, els jutjats del penal inicien les seves activitats als inicis de 1990. Aquell any es posaren en funcionament trenta-cinc oficines judicials, repartides a les quatre províncies de la següent manera:

Província	Jutjats del penal
Barcelona	28
Tarragona	3
Lleida	2
Girona	2
Total	35

Aquesta planta judicial s’ha incrementat lleugerament en els darrers anys. En el moment present a Catalunya hi ha 40 jutjats d’aquest tipus, repartits de la següent manera:

⁹ SIMON, H. A. , *El comportamiento administrativo*, Aguilar, Madrid 1971 (1947), p. XXIV.

Les relacions socials als Tribunals de Justícia
Una observació participada als Jutjats de Terrassa

1. Barcelona

Ciutat	23
Arenys de Mar	2
Manresa	1
Sabadell	2
Terrassa	1
Total	29

2. Tarragona

Ciutat	4
Tortosa	1
Total	5

3. Lleida: dos jutjats a la ciutat

4. Girona: quatre jutjats a la ciutat

A l'hora de configurar una comparació entre la planta judicial de Catalunya i la de la resta de l'Estat, pot ser útil presentar dades relatives a la població de cada comunitat autònoma. D'aquesta manera obtindrem els percentatges de jutjats per habitant i, al mateix temps, de causes o expedients per habitant. L'any 1990 aquestes dades es distribuïen així:

Percentatge per 100.000 hab.

Comunitat	Habitants	Jutjats	Causes penals	Jutjats	Causes
Andalusia	7.231.599	44	23.979	0,61	331,59
Aragó	1.201.344	6	3.919	0,50	326,22
Astúries	1.728.372	6	3.324	0,53	294,58
Balears	767.918	7	3.252	0,91	423,48
Canàries	1.589.403	9	5.682	0,57	357,49
Cantàbria	534.690	2	1.324	0,37	247,62
Castella i Lleó	2.610.279	13	7.753	0,50	297,02
Castella-La M.	1.695.144	8	3.315	0,47	195,56
Catalunya	6.165.638	35	18.721	0,57	303,63
Extremadura	1.102.319	4	2.225	0,36	201,86
Galícia	2.914.514	13	6.490	0,45	222,68
Madrid	5.028.120	30	18.019	0,60	358,36
Múrcia	1.062.066	5	2.748	0,47	258,74
Navarra	527.318	2	1.548	0,38	293,56
País Basc	2.159.701	12	12.112	0,56	560,82
La Rioja	266.286	1	915	0,38	343,62
País Valencià	3.902.429	22	10.676	0,56	273,57
Total	39.887.140	219	126.002	0,55	315,90

Font: Memòria del Consell General del Poder Judicial 1991

Catalunya era, l'any 1990, després d'Andalusia, la segona Comunitat Autònoma amb més jutjats i causes penals tramitades, tot i que era a Barcelona on es concentrava majoritàriament aquella presència i aquesta activitat litigiosa. En canvi, quant a percentatge de jutjats i causes per habitant ocupava el quart lloc (per damunt de la mitjana total). Val a dir que l'any 1990 les previsions de creació de nous jutjats establertes per la Llei de Demarcació i Planta Judicial de 1988 (Llei 38/88 de 28 de desembre) només s'havien dut a terme de manera molt parcial: eren els inicis de la reforma del mapa judicial. L'any 1995 la situació era la següent:

Percentatge per 100.000 hab.

Comunitat	Habitants	Jutjats	Causes penals	Jutjats	Causes
Andalusia	7.064.737	50	29.654	0,71	419,75
Aragó	1.188.817	9	3.296	0,76	277,25
Astúries	1.093.937	7	3.571	0,64	326,44
Balears	709.138	9	3.955	1,27	557,72
Canàries	1.493.784	9	5.347	0,60	357,95
Cantàbria	527.326	3	1.692	0,57	320,86
Castella i Lleó	2.545.926	14	6.576	0,55	258,30
Castella- La M.	1.658.446	8	4.635	0,48	279,48
Catalunya	6.059.494	40	22.138	0,66	365,34
Extremadura	1.061.852	5	2.875	0,47	270,75
Galícia	2.731.669	14	9.130	0,51	334,23
Madrid	4.947.555	32	16.407	0,65	331,62
Múrcia	1.045.601	6	3.772	0,57	360,75
Navarra	519.277	3	1.658	0,58	319,29
País Basc	2.104.041	17	7.930	0,81	376,89
La Rioja	263.434	2	731	0,76	277,49
País Valencià	3.857.234	24	14.440	0,62	374,36
Total	38.872.268	252	137.807	0,65	354,51

Font: Memòria del Consell General del Poder Judicial 1996

En aquest cas, les dades mostren que Catalunya segueix essent la segona Comunitat Autònoma en nombre de jutjats i volum de causes penals, si bé passa al cinquè lloc quant a percentatge de jutjats per 100.000 habitants. D'altra banda, el grau de litigiositat (percentatge de causes per 100.000 habitants) experimenta un notable augment, seguint la tendència global de tot l'Estat on, en el darrer deseni, com indica J.J. Toharia, ha crescut un cinc per cent anual (essent la jurisdicció penal la que absorbeix la major part de l'increment)¹⁰

¹⁰TOHARIA, J.J., *op. cit.*, p. 659.

En aquest sentit, en alguns àmbits de la judicatura es parla de vegades de “saturació”. Si bé la reforma endegada l’any 1988 pretén una reorganització del sistema judicial que faci front a l’increment de demanda judicial, el cert és que, l’any 1995 -i el 1996, com indica la darrera Memòria del CGPJ –aquesta transformació es produeix, malgrat els nombrosos reials decrets anuals de creació de noves instàncies judicials, de manera lenta i dificultosa (limitacions pressupostàries, manca de mitjans materials, d’aplicació de les noves tecnologies de la informació, etc.). El cas de Terrassa, en aquest sentit, ofereix alguns exemples que il·lustren aquesta situació.

2.3. El darrer zoom: Terrassa

El Jutjat del Penal núm. 1 és, de fet, l’únic d’aquestes competències al partit judicial de Terrassa (que, a més de la pròpia ciutat, comprèn els municipis de Castellbisbal, Matadepera, Rellinars, Sant Cugat, Ullastrell, Vacarisses i Viladecavalls). Per tant, s’ocupa dels assumptes que provenen dels altres vuit jutjats d’instrucció i primera instància de Terrassa i també dels quatre que corresponen al partit judicial de Rubí. Una de les aspiracions de la gent que treballa a l’oficina judicial de Terrassa és la creació d’un segon jutjat a la ciutat que permeti alleugerir el volum de treball i el nivell de causes pendents. La referència que fan servir com a fonament d’aquest desig és el cas de Sabadell, la ciutat veïna on, ja des de l’any 1990, treballen dues oficines judicials del penal. Aquesta comparació habitual amb el que succeeix a Sabadell pot esdevenir il·lustrativa a l’hora de presentar dades més concretes del volum de treball que registra el Jutjat de Terrassa anualment. És per això que la mantindré en la següent taula, on es mostra l’evolució d’aquest treball a les oficines judicials:

	Causas Registrades					
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Terrassa	533	721	722	888	777	1.058
Sabadell 1	249	309	403	390	534	479
Sabadell 2	434	302	463	506	500	559
Total Barcelona	14.247	15.438	16.979	17.829	17.852	16.579
Total Catalunya	18.721	19.824	21.201	23.009	23.410	22.138

Font: Memòries del Consell General del Poder Judicial

Com es pot observar, al llarg d’aquest sexenni el Jutjat del Penal de Terrassa gairebé ha duplicat el seu volum de treball, mentre que els jutjats de Sabadell, seguint la línia de les dades totals de Barcelona i Catalunya, han experimentat creixements més suaus que,

especialment en els darrers tres anys, han tendit a estabilitzar-se. Aquí s'estableix una primera diferència que configura l'especificitat de Terrassa. Si ens fixem ara en el nivell de causes pendents al final de cada any (expedients que han quedat pendents de judici i sentència), veurem que persisteix una diferència similar.

Causas Registradas						
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Terrassa	236	479	649	816	976	1204
Sabadell 1	227	98	36	132	213	186
Sabadell 2	123	101	155	231	222	270
Total Barcelona	6.481	10.483	14.545	19.246	16.821	16.693
Total Catalunya	8.582	14.143	20.088	26.937	24.461	24.024

Font: Memòries del Consell General del Poder Judicial

Altra vegada, les dades mostren que, al Jutjat de Terrassa, el creixement de les causes pendents al llarg d'aquests sis anys ha estat espectacular. Tant és així que, l'any 1995, a la província de Barcelona i en termes absoluts, només el Jutjat del Penal núm. 6 de la ciutat el superava; a Catalunya, només ho feien els jutjats 1 i 2 de Tarragona capital. A Terrassa el volum de feina existent es qualifica sovint com a "inabastable" i "impossible d'aturar" si no és amb la creació d'una altra oficina judicial. El dubte que es planteja, però, és si aquesta solució no consistiria a reproduir un model que actualment, segons el parer dels experts i del Propi Consell General del Poder Judicial, ha entrat en crisi:

(...) la oficina judicial con la que trabajamos presenta múltiples disfunciones prácticas; así, favorece la disparidad de criterios procedimentales de unos Juzgados a otros, genera burocratización excesiva al mezclarse lo procedimental con lo administrativo, es en exceso vulnerable a cualquier variación del personal que la integra –incluso en períodos vacacionales o de enfermedad–, sufre una constante atomización entre los distintos órganos jurisdiccionales que se encuentran escasamente comunicados entre sí; de otra parte, la necesidad de atención al público y profesionales supone constantes interrupciones del trabajo diario al no existir una definida distribución de responsabilidades.¹¹

La complexitat del sistema de gestió i administració de les oficines judicials és una altra dada a afegir: fins ara, i pel que fa a Catalunya, la competència sobre l'organització de les oficines judicials es reservava, per una banda, al Ministeri de Justícia (quant a

¹¹ Memoria de necesidades del C.G.P.J. para el año 1995, CGPJ, Madrid 1994, p. 16.

elaboració dels reglaments de serveis i de les diferents categories professionals) i, per altra, al CGPJ (quant a règim d'horaris i de dies hàbils). Al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya li pertocava la gestió i la provisió dels mitjans materials per al desenvolupament de l'activitat jurisdiccional. A partir de 1995, però, un reial decret també transfereix a la Generalitat la gestió del personal al servei de l'Administració de Justícia (totes les categories excepte les de jutge i secretari). Hi ha, en definitiva, una concurrència de potestats que, de vegades, provoca interferències organitzatives i conflictes d'identitat.

Tots aquests aspectes, en major o menor mesura, tenen un reflex en l'activitat diària de les persones que treballen a l'oficina judicial del Penal de Terrassa, les quals voldria presentar a continuació.

2.3.1. Els personatges

Quan hom entra per primera vegada al Jutjat del Penal de Terrassa pot tenir fàcilment la impressió que ha caigut dins d'un formiguer: tothom va d'un costat a l'altre carregant un munt d'expedients (de vegades n'hi ha tants que cal un carretó de supermercat per a transportar-los) per, tot seguit, apilar-los damunt les taules o bé desar-los, temporalment, en armaris i estanteries. Mentrestant, el senyal pacient dels telèfons es confon amb els copets sords dels segells oficials i l'obrir i tancar de portes. A primer cop d'ull no es pot aventurar quantes persones estan adscrites a aquella oficina, perquè moltes semblen venir de fora: advocats, procuradors, fiscals, altres funcionaris, gent que ve a entregar o a firmar documents, a pagar multes, a parlar amb el jutge, etc. I gairebé tots es coneixen, se saluden amb familiaritat, comenten com va la feina, consulten expedients i agendes, fan fotocòpies i se'n van. Atès que l'espai és reduït, l'única cosa que hom pot fer, d'entrada, és deixar pas a cada moment i mirar de no fer gaire nosa.

Al Jutjat Penal de Terrassa, de fet, hi treballen deu persones (la plantilla habitual d'un jutjat d'aquest tipus): un magistrat, un secretari judicial, dos oficials, quatre auxiliars i dos agents. La direcció de l'oficina judicial correspon als dos primers, si bé amb un contingut diferent. Al jutge o magistrat, segons les lleis, li és encomanada, essencialment, una funció decisòria (dictar sentència). La seva intervenció en la resta de tasques té un caràcter garantista (el de defensa dels drets i dels interessos de les parts). Al secretari judicial, per la seva banda, se li atorga una triple funció: director de l'oficina judicial, impulsor de l'activitat processal de l'òrgan jurisdiccional i fedatari públic. Succeeix, però, que sovint també el jutge, per mo-

tius diversos (per exemple, a Terrassa, la inexperiència del personal nouvingut) es converteix en director material de l'oficina i intervé directament en aspectes puntuals del procés. Aquest encavalcament de funcions que es produeix a la pràctica ha fet que es qüestioni, des del propi CGPJ, la intervenció dels membres del Poder Judicial en la direcció material de l'oficina i, al mateix temps, es plantegi la redefinició del paper del secretari judicial:

La función del Secretario en la oficina judicial es todavía hoy tributaria del pasado: al mismo se atribuyen como tareas básicas la comunicación con el exterior –recepción de escritos y práctica de actos de comunicación–; la dación de cuenta al Juez; el impulso del procedimiento, acorde con las nuevas funciones que la Ley Orgánica del Poder Judicial le atribuyó, y la fe pública judicial, la cual tradicionalmente define la actuación del Secretario, pero que hoy ha quedado asimismo desfasada en la configuración burocrática y exclusiva que mantiene y exige su actualización.¹²

Pel que fa a la resta de categories professionals (l'anomenat personal auxiliar), el problema que es planteja és la manca d'una atribució de responsabilitats concretes. El tret més destacat de l'activitat del personal auxiliar que les lleis i reglaments configuren és "l'actuació per delegació", ja sigui del secretari o bé de les categories superiors a les inferiors. Aquest fet configura una imatge un tant difusa del contingut de llurs tasques, com posa de manifest el següent extracte de conversa referida a aquesta qüestió amb un secretari judicial de Terrassa:

“La función de los oficiales es distribuir, organizar el trabajo de las secciones con los auxiliares y con los agentes judiciales. Como hay dos secciones (tramitación y ejecución) hemos dividido el personal a mitad y mitad. Y la tramitación en qué consiste..., pues al oficial le voy diciendo... este asunto entra, se da cuenta al juez y, éste, una vez acordado todo, lo pasa al oficial, o viene a mí, pero en este caso es la oficial quien tiene que organizarlo todo. El de oficial es un puesto en el que se tiene que saber bastante derecho procesal, o sea, bastante tramitación. Los oficiales son los que están al tanto de todo y los auxiliares son los que tramitan todo lo que se ha organizado por el juez o por el secretario. El auxiliar es prácticamente la mano derecha del oficial: es la persona que tiene que darle a la máquina perfecto, tienen que ser mecanógrafos perfectos, tienen que llevar el trabajo... no organizar, ojo. Y luego los agentes judiciales son los que, a partir del trabajo que organizan oficial y auxiliar, realizan todo el trabajo de actos de comunicación, que son las notificaciones y requerimientos que

¹² Memoria de Necesidades del C.G.P.J. para el año 1994, C.G.P.J., Madrid 1994, p. 17.

también puede hacer el oficial, pero para el cual el agente también está habilitado. Así se funciona aquí en Terrassa. Depende mucho de los juzgados, depende de la organización de juez y secretario, y depende también de las necesidades en curso y del personal que te toque.”¹³

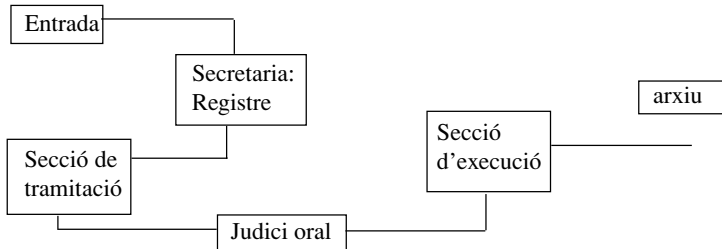
Un altre del fenòmens que experimenta el Jutjat Penal de Terrassa —i que es registra, en més o menys mesura, a tot l'Estat— és l'elevada mobilitat del seu personal: excepte en el cas de la secretària judicial, la renovació de la resta del personal ha estat incessant (cal afegir, d'altra banda, que des de la seva creació l'any 1990, tres jutges diferents n'han tingut la titularitat). Per a la majoria de funcionaris, Terrassa és un jutjat “de pas”: hom no espera quedar-s'hi gaire temps i, mentrestant, es manté alerta pel que fa a les convocatòries i als concursos de trasllats que es publiquen periòdicament al BOE. Es podria dir, en aquest sentit, que hi ha una percepció subjectiva d'una certa “interinitat” del lloc de treball que, possiblement, afavoreix l'adopció dels criteris organitzatius que els “fundadors” del jutjat varen establir en el seu moment, que és el que tractaré d'exposar a continuació.

2.3.2. Els criteris organitzatius

La disparitat de criteris organitzatius de què es queixa sovint el CGPJ en les seves Memòries anuals troba el seu origen en la pròpia ambigüïtat de les lleis. La legislació, certament, regula el procediment penal que se segueix en aquests jutjats en totes i cadascuna de les seves fases, es refereix al tipus de delictes que s'hi jutgen, al sistema de recursos, amb els terminis corresponents, que es poden interposar a les sentències i a molts altres aspectes processals. En conjunt, en resulta un conjunt complex de normes que remetent a altres normes. Un marc normatiu que, sens dubte, configura l'activitat diària als jutjats del penal ja que, en diferent mesura, és al cap de tothom que hi treballa (de fet, si l'observador el desconeix, encara se sentirà molt més desorientat). Però, en canvi, i si fem excepció, d'una banda, de les indicacions d'alguns reglaments sobre el funcionament puntual de determinats serveis (sobre com s'han de dur els registres, per exemple) i, d'altra, de les directrius genèriques del CGPJ, res no es diu de criteris d'organització del treball als jutjats. Així, són les necessitats pràctiques (i el personal disponible) les que veritablement els conformen.

¹³ *Quadern de camp*, 8-III-96.

En definitiva, es pot dir que cada oficina judicial s'organitza a la seva manera. Així, a Terrassa s'ha establert que les dues oficials són les responsables de les dues seccions que té el jutjat: la de tramitació i la d'execució. La primera secció s'ocupa de tot el treball de preparació del judici oral; la segona, de dur a terme tot allò que ordena la sentència dictada pel jutge en l'acte de judici. Si seguíssim el camí d'un expedient des que entra al jutjat fins que s'arxiva definitivament dibuixaríem un rastre com aquest:

Cal recordar aquí l'existència del nivell organitzatiu previ que constitueixen els jutjats d'instrucció, ja que és l'àmbit d'on provenen els expedients. La tasca de registre, així, recull aquesta pluralitat en el sentit que, essencialment, consisteix a donar un nou número d'entrada a cada expedient, i a partir d'aquest moment l'expedient passa a ser conegut amb aquest nom (tot i que, de vegades, les confusions se succeeixen fins i tot durant el judici oral, ja que els advocats i els fiscals només coneixen l'expedient amb el nom que se li va assignar a la fase d'instrucció, organitzant-se un embolic considerable que, inevitablement, genera una animada discussió d'aclariment).

Formalment, el següent pas és la resolució del jutge o magistrat (mitjançant una interlocutòria) admetent o denegant les proves que les parts, en llurs escrits d'acusació i defensa, sol·liciten practicar durant el judici. A Terrassa, però –i aquest és el motiu pel qual no he situat aquest pas a l'esquema– el treball acumulat i el volum d'expedients d'anys anteriors pendents de resoldre fa que la tasca de registre constitueixi un veritable filtre:

*“Este es uno de los típicos juzgados que van mal. Y si tu vas mal en tu trabajo lo que intentas es ver cómo economizas. Esto es lo que pasa en nuestro juzgado: está tan colapsado que si podemos acumular en un mismo día todas esas causas nos va mucho mejor. Aunque no es el funcionamiento normal. Intentamos hacerlo bien, pero también con eficacia”.*¹⁴

¹⁴ *Quadern de camp*, 8-III-96.

Una combinació de criteris legals i pràctics ha generat a Terrassa un sistema de tramitació prioritària d'expedients, i aquesta primera decisió es pren ja en el moment del registre. Així, les causes que mereixen especial atenció i celeritat són, en primer lloc, tal i com indica la pròpia Llei d'enjudiciament criminal, aquelles en les qual l'acusat es troba en règim de presó preventiva (o bé complint ja una altra pena). L'assenyalament d'aquestes causes és directament supervisat pel jutge. En segon lloc, es tramiten aquells assumptes d'especial complexitat, com ara els delictes ecològics (amb un procés de pràctica de les proves llarg i costós) que, en una àrea tan industrialitzada com Terrassa, no són gens infreqüents. I, al costat d'aquests criteris, altres de tipus pràctic:

i) Sovint, si una persona està pendent de la celebració de diversos judicis on ha de fer front a diverses acusacions, el personal del jutjat –de vegades, a petició pròpia de l'acusat– procurarà assenyalar-los tots el mateix dia.

ii) Si es detecta l'existència d'un conjunt d'expedients que presenten característiques similars (el mateix tipus de delictes a enjudiciar, per exemple, o bé la presència d'idèntiques qüestions prèvies que el jutge ha decidit de solucionar en un mateix sentit) també seran agrupats per ésser resolts el mateix dia. És el cas, per exemple dels delictes d'insubmissió: el magistrat creu, d'entrada, que no és ell, sinó l'Audiència Provincial, qui ha de decidir en aquesta matèria i, per tant, obre el judici per a pronunciar-se sobre aquesta qüestió i, tot seguit, el suspèn remetent a l'Audiència totes les actuacions.

iii) Si hi ha un nombre important de causes on la conformitat entre l'advocat i el fiscal sembla altament probable (és a dir, dels seus escrits es desprèn –o bé ho han fet saber al jutge en una conversa– que és possible una negociació de la pena a imposar sense necessitat de celebrar un judici amb totes les seves fases) també es procurarà celebrar aquests judicis –cadascun dels quals no s'allargarà més de dos o tres minuts– al llarg de tot un matí.

Val a dir que aquesta organització flexible del treball és afavorida per les característiques de la ciutat de Terrassa. És freqüent sentir als jutjats que “Terrassa és un poble” i que “Aquí es coneix tothom”. Aquestes expressions tòpiques reflecteixen, certament, l'existència d'un tracte molt més familiar entre jutges, secretaris, advocats i fiscals (en relació, per exemple, a una ciutat com Barcelona, on els intercanvis són més anònims). El nombre d'advocats que sol actuar habitualment al Jutjat Penal de Terrassa és reduït (entre trenta i quaranta) i encara ho és més el de fiscals: els “fiscals de Terrassa”, de fet, són al mateix edifici dels jutjats, on existeix el que s'anomena una “Adscripció Permanent” o “Destacament” de la Fiscalia de

Barcelona, és a dir, una petita infraestructura d'oficines i personal amb fiscals especialment dedicats a l'activitat judicial de Terrassa. D'altra banda, aquesta familiaritat comporta la possibilitat d'anticipar amb més èxit les conductes de cadascú en situacions concretes (es coneix bé, així, quina és la línia seguida per determinat jutge davant de determinats casos, la capacitat de negociació de determinats jutges i fiscals de cara a l'obtenció d'una conformitat, etc.). El jutjat del penal constitueix, en certa manera, un petit microcosmos, un espai de trobada i interacció, formal i informal, entre els jutges, els funcionaris, els fiscals, els advocats i els procuradors, en un intercanvi incessant de consultes, notificacions, citacions i informacions addicionals sobre els expedients que s'estan tramitant en aquell moment.

El judici o la vista oral és, com es pot apreciar, l'eix al voltant del qual gira tota l'activitat de les seccions de l'oficina judicial. La secció d'execució, d'aquesta manera, treballa des que hi ha una sentència ferma del jutge. En aquest cas, la tasca consisteix a donar compliment a la resolució judicial que, no essent absolutòria, pot comportar una sèrie de mesures : i) privació de llibertat, ii) inhabilitació, iii) multa, iv) privació del permís de conduir, etc. A diferència de la fase preparatòria del judici oral, on són els procuradors i els advocats qui reben totes les notificacions, al llarg de la fase executòria la intervenció de la persona que ha estat condemnada és molt més directa: és ell qui, personalment, ha de rebre i signar totes les notificacions que l'afecten. La seva presència al jutjat serà requerida una o diverses vegades, fins al compliment definitiu de la sentència (que en el cas de les multes, per exemple, es pot allargar uns dos anys). El fet de "treballar directament amb el penat", com diuen al Jutjat de Terrassa, possibilita en alguna mesura allò que la sentència no recull: la modulació de la pena en funció d'algunes circumstàncies personals de la persona que ha estat condemnada (la situació econòmica a l'hora de determinar els terminis de la multa, o la laboral a l'hora de retirar el permís de conduir, etc.). En certa manera, es pot dir que en la fase d'execució de la sentència es consideren algunes variables que les fases processals anteriors havien ignorat, quedant així fora dels límits de la configuració jurídica del cas.

3. El sentit i la identitat (la rosa?)

Fins aquí he mirat d'obtenir, a partir del marc legal i del rerefons institucional, una fotografia del Jutjat Penal de Terrassa. En el darrer punt m'he ocupat dels aspectes més formals de l'organització i he intentat representar un circuit de treball. L'elaboració d'aques-

tes dades ha estat feta a partir d'entrevistes i converses informals amb els funcionaris dels jutjats de Terrassa, i en especial amb els dos principals responsables del Jutjat del Penal. Al llarg d'aquests mesos, això no obstant, i a mesura que aquest esquema s'anava configurant, diverses qüestions no deixaven de presentar-se: quina és la finalitat de tota aquesta activitat (i de la meua pròpia activitat)? Quin és, en definitiva, el sentit de tot això (el sentit que *ells*, com a membres d'una organització, atorguen al que fan i el sentit que *jo* podria atribuir a aquesta elaboració)? (No estaré, per cert, en aquest tempteig, descrivint poca cosa més que "inflorescències"?).¹⁵

Aquestes qüestions, d'altra banda i per tornar al fil de l'exposició, també les plantejo en relació amb una afirmació de H.A. Simon segons la qual tota activitat administrativa, fins i tot la més elemental, és el resultat de la combinació de dos elements: i) una acció cooperativa; ii) un propòsit.¹⁶ El primer és el fonament de tota organització formal:

*A formal organization is a planned system of cooperative effort in which each participant has a recognized role to play and duties or tasks to perform.*¹⁷

La tasca de representar un sistema d'aquest tipus es pot efectuar a partir de fonts molt diverses: de la informació subministrada pels responsables i altres membres de l'organització (i per la pròpia observació directa), o bé mitjançant documents interns, instruccions i organigrames. La dificultat, tal vegada, rau a decidir en què consisteix una "acció cooperativa" determinada dins de l'entramat, per exemple, de les organitzacions judicials de Terrassa, si aquesta és, com afirma Bateson, una decisió que correspon al mateix observador:

*¿Qué constituye una "acción"? Una acción es un fragmento separado del flujo de la conducta por el observador, un fragmento de la conducta de un "individuo", separado del flujo de interacción de dos o más individuos.*¹⁸

¹⁵ Preferiria parlar en aquest punt, més que de qüestions "metodològiques" o "epistemològiques", i en honor al descobriment de Bateson, d'alguna cosa així com "el problema del gat": "*Descubrí que yo no estaba hablando del gato, sino de mi descripción del gato y que, de todos modos, era eso de lo único que siempre pudiera haber hablado. Es decir, dentro de mi cabeza yo no tengo una experiencia directa de un gato. Sólo tengo los informes que me dan los ojos, los dedos, los oídos, el olfato y con todos esos informes yo puedo elaborar una imagen bastante buena de un gato; pero todo lo que tengo es una imagen de un gato.*" BATESON, G., *Una unidad sagrada. Pasos ulteriores hacia una ecología de la mente*, Gedisa, Barcelona 1993 (1991), p. 288.

¹⁶ SIMON, H. A., THOMSON, V. A., SMITHBURG, D. W., *Public Administration*, Transaction Publishers, New Brunswick 1991 (1950), p. 32.

¹⁷ SIMON, H. A. *et alt.*, *ibid.*, p. 9.

¹⁸ BATESON, G., *op. cit.*, p. 214.

Si suggereixo, així, que la secció de tramitació del Jutjat del Penal núm 1 de Terrassa constitueix un model “d’acció cooperativa”, cal emmarcar aquest model dins del conjunt organitzatiu de tota l’oficina judicial. Però, de la mateixa manera, és necessari situar en un context més ampli –el de l’Administració de Justícia– el model “d’acció cooperativa” de les oficines judicials. D’aquesta manera, me’n vaig adonar que el treball de camp no es podia restringir a una única unitat organitzacional, sinó que havia de servir per temptejar i delimitar un àmbit de sentit en la descripció d’una acció o d’una pauta.¹⁹

Prenem el cas, per exemple, de l’acció “dictar sentència” que realitza el subjecte anomenat “jutge”, ja sigui en concloure una vista oral, tancat al seu despatx o bé a casa seva: pot considerar-se aïlladament aquesta acotació? Tal vegada, però llavors ignorarem elements significatius, estretament vinculats amb aquesta acció, que el treball de camp ha permès d’intuir. Un d’ells és el de les “premisses” de la decisió:

*Aun cuando la responsabilidad de llevar a cabo una acción determinada descansa en una persona concreta, al estudiar la forma en que se llegó a esta decisión nos encontramos siempre con que sus distintos componentes pueden ser imputados, a través de los canales formales y no formales de comunicación, a muchos individuos que han tomado parte en la formación de sus premisas. Cuando hayan sido identificados todos estos componentes, puede parecer que la contribución del individuo que tomó la decisión formal fue, en verdad, insignificante.*²⁰

Tot i que, en el cas del jutge, resultaria totalment injust parlar de “contribució insignificant” al procés de presa de decisió que suposa “dictar sentència”, als tribunals de Justícia és molt freqüent observar com els jutges solen comentar informalment els casos que han de veure, ja sigui al llarg del dia, ja sigui a curt termini, amb altres companys, amb el fiscal o fiscals adscrits al jutjat, amb els

¹⁹ Schutz feia servir l’expressió “*finite provinces of meaning*” -“*ámbito finito de sentido*”, segons la traducció al castellà- per aplicar a la seva sociologia del món de la vida allò que William James, en els seus treballs psicològics, com el propi Shutz refereix, denominava “*subuniversos de realidad*”: “*Así, un ámbito finito de sentido consiste en experiencias de sentido compatibles entre sí. (...) El carácter finito de un ámbito de sentido (del mundo de la vida cotidiana, del mundo de los sueños, del mundo de la ciencia o del mundo de la experiencia religiosa) descansa en la unidad de su propia vivencia peculiar, o sea su estilo cognoscitivo.*”(SCHUTZ, A. I LUCKMANN, T., *Las estructuras del mundo de la vida*, Amorrortu Editores, Buenos Aires 1977 (1973), p. 43). Quan he fet servir l’expressió “àmbit de sentit” volia destacar precisament la idea d’un context coherent d’actituds, comportaments i accions que només es poden explicar si es posen en relació.

²⁰ SIMON, H. A., *El comportamiento administrativo*, op. cit., p. 209.

advocats i amb la resta de funcionaris de l'oficina judicial. Sovint, aquests intercanvis serveixen al jutge per recaptar informació addicional sobre el cas (per exemple, sobre les característiques i la situació personal de l'acusat, el seu historial penal, la identitat dels testimonis, etc.) De fet, moltes d'aquestes informacions estan ja contingudes a l'expedient, però en el marc d'una conversa s'afegeixen detalls que contribueixen a fixar en la memòria del jutge les variables que es consideren més rellevants en aquella situació. Moltes persones, doncs, poden participar en la formació de les premisses de la decisió final, modulant-ne determinats components de manera que, en darrera instància, el que semblava una acció individual relativament senzilla d'acotar esdevé una mena d'acció "cooperativa" molt complexa.

Un altre element que el treball de camp posa de manifest en tota la seva amplitud és, en relació amb l'aspecte anterior, el "medi ambient" de la decisió. La decisió es pren sempre en el context d'aquestes interaccions, en part escollides i en part atzaroses. Hi ha, en aquest sentit, un "posar-se en situació de", que és una elecció intencionada de l'individu, però també es pot considerar la perspectiva inversa:

Una de las funciones que realiza la organización consiste en situar a sus miembros en un medio ambiente psicológico que adapte sus decisiones a los objetivos de la organización y que les proporcione la información necesaria para tomar estas decisiones correctamente.²¹

Un treball de camp d'abast temporal i espacial ampli —el que jo he fet ha estat més aviat parcial en aquests sentits i força imperfecte en d'altres— enriquiria notablement amb tots aquells elements la descripció de les activitats formals de l'organització administrativa que, altrament, resten amagats. Arà, però, continuem l'exposició.

Determinar, en segon lloc, l'altre element al qual H.A. Simon es referia en parlar de tota activitat administrativa —el propòsit o la finalitat— també requereix anar més enllà d'una descripció relativa a l'organització formal d'un sistema administratiu. El "com" —les regles d'aquest mètode, si n'hi ha algu— és incert. Als jutjats de Terrassa —de fet, en cap d'altre— mai no vaig preguntar a ningú quelcom del tipus: "Quina és la funció de l'Administració de Justícia, al seu parer?", tot i que, tal vegada, alguna resposta més seriosa que la pregunta hauria aportat reflexions interessants. Però, per algun motiu no explicitat, sempre m'havia semblat una mala pregunta, o bé una pregunta que, per la seva ambigüetat, resultava inapropiada. Ara, senzillament, crec que, tal i com està formulada, no és una qüestió que es pugui contestar. Almenys, això és el que ens diria Bateson si li preguntéssim per "la funció de l'estètica":

²¹ SIMON, H. A., *El comportamiento administrativo*, op. cit., p. 76.

“Ahora bien, si usted me pregunta sobre la función de la estética, yo a mi vez le preguntaré ¿entre qué y qué, dentro de qué totalidad atribuye usted función a qué partes? “Función” es una palabra de partes y no una palabra de todos. Lo estético y lo sagrado tienden a ser palabras referidas al todo, palabras sobre totalidades y uno no puede hablar sobre la función de un todo.”²²

Hi ha d'haver, però, alguna manera de copsar els processos d'elaboració de sentit de les persones que treballen quotidianament en aquests tipus d'organitzacions. M'agradaria distingir aquí, no obstant això, dos aspectes diferenciats que reduïssin l'ambigüetat d'una expressió com “processos d'elaboració de sentit”. D'una banda, doncs, caldria establir una separació entre diferents nivells d'organització, dins d'una mateixa unitat, per veure quin tipus de *finalitats pràctiques* són assignades a cada nivell. D'altra banda, hauria de ser possible, en determinats casos, una reconstrucció de la imatge que els mateixos individus es forgen en relació amb la institució on duen a terme la seva activitat o, dit en altres paraules, una reconstrucció de la “identitat pública” de la institució a partir dels professionals que hi treballen (a partir del que fan i dels motius que tenen per fer el que fan). Com ja he exposat abans, crec que referir-se a aquesta darrera qüestió sense posar-la en contrast amb altres possibles “identitats públiques” resultaria poc operatiu. Proposo ara desenvolupar aquests aspectes en els següents punts, prenent com a model el cas del Jutjat Penal de Terrassa.

3.1. Les finalitats pràctiques

En primer lloc, val a dir que, si distingim entre diferents nivells organitzatius, les finalitats són múltiples i, en conseqüència, ja no es pot parlar d'un únic “propòsit” de l'organització. Així, podem considerar la situació des de la perspectiva que Simon proposa:

*The stated ends or goals of an administrative choice can usually be further analyzed as means to some more final goals.*²³

En segon lloc, atribueixo un caràcter “pràctic” a aquestes finalitats en el sentit que l'àmbit considerat és el de l'activitat diària i ordinària d'un jutjat del penal; àmbit que ha esdevingut, després d'un

²² BATESON, G., *op. cit.*, p. 382-383.

²³ SIMON, H.A. *et alt.*, *Public Administration, op. cit.*, p. 59.

procés d'aprenentatge, un espai quotidià de treball²⁴ en el qual no es planteja, d'entrada, una reflexió sobre el sentit d'aquesta activitat:

*“Cuando trabajas en un juzgado aprendes el esquema de lo que ves. Sabes lo que tienes que hacer y te pones a trabajar. Es tu trabajo y no hay más.”*²⁵

Dit això, podem considerar, en el marc de l'activitat quotidiana d'un jutjat del penal, tres nivells organitzatius distints: l'administratiu, el processal i el jurisdiccional. Cal matisar, no obstant, que es tracta d'una distinció “teòrica”, ja que en el quefer diari dels jutjats aquests nivells s'encreuen constantment (una imatge usual, en aquest sentit, és la del fiscal assegut al seu lloc a la sala de vistes que, tot comentant amb el jutge i el secretari el contingut de l'acusació a formular en el següent judici, va rubricant de manera rutinària amb un “vist-i-plau” un munt d'expedients que altres funcionaris li van portant). Tenint en compte, doncs, el caràcter de la distinció, a cada nivell li corresponen trets diferenciats.

Així, el nivell administratiu és el que comprèn totes les activitats de comunicació ordinària. Atès que, en un jutjat, tota l'activitat que es duu a terme en relació amb un expedient cal posar-la en coneixement de les parts constituïdes i dels tercers que hauran de participar en el judici, la tasca d'elaborar les citacions, notificacions i exhorts i de fer-los arribar a llurs destinataris adquireix una considerable importància. D'altra banda, es pot distingir el que es considera “comunicació interna” –tramesa de documents a la Fiscalia, als procuradors i, en alguns casos, a altres jutjats als quals correspon dur a terme algun tipus de tràmit (per residir alguna persona en el seu partit, per exemple)– de la “comunicació externa” a persones que, puntualment, han de participar en un judici. Mentre que en el primer cas es tracta d'una tasca merament rutinària i fluida, la comunicació externa comporta més incerteses, lentitud i, de vegades, petits conflictes si les respostes dels ciutadans són negatives. El nivell processal, en segon lloc, és el que configura la normativa vigent.

²⁴ “El mundo de la vida cotidiana -deia Schutz- es el escenario y también el objeto de nuestras acciones e interacciones. Para llevar a cabo los propósitos que buscamos en él, entre nuestros semejantes, tenemos que dominarlo y modificarlo. Actuamos y obramos no sólo dentro del mundo sino también sobre él. Nuestros movimientos corporales -kinestésicos, motores, operativos- engranan, por así decir, en el mundo, modificando o cambiando sus objetos y sus relaciones mútuas. Por otra parte, estos objetos ofrecen resistencia a nuestros actos, resistencia que debemos superar o a la cual debemos rendirnos. De tal modo se puede decir correctamente que un motivo pragmático gobierna nuestra actitud natural hacia el mundo de la vida cotidiana. En este sentido, el mundo es algo que debemos modificar por nuestras acciones o que las modifica.” SCHUTZ, A., “Sobre las realidades múltiples” a *El problema de la realidad social*, Amorrotu Editores, Buenos Aires 1974, p. 198.

²⁵ *Quadern de camp*, 8-III-96

Essencialment, en l'àmbit penal considerat, el Codi Penal i la Llei d'enjudiciament criminal; en casos específics, al costat d'aquestes dues normes, una munió de lleis especials que regulen matèries concretes (propietat intel·lectual, caça, etc.). La legislació processal, doncs, estableix els principis d'actuació (com ara els d'oralitat, de contradicció o d'immediació), l'ordre de les actuacions i la pràctica i validesa de determinats actes. Així, per exemple, l'acte d'adoptar, oposar-se o impugnar una mesura cautelar (una fiança, o bé una detenció) constitueix una mesura de tipus processal. I el nivell jurisdiccional, finalment, és l'àmbit de la decisió judicial relativa a l'elaboració i l'execució de la sentència (ja que, de fet, a cadascun dels nivells considerats és possible trobar decisions judicials relatives a altres aspectes del procés).

Establerts aquests nivells d'organització, podem assignar-los finalitats pràctiques "típiques", és a dir, en el sentit que constitueixen, pels individus que realitzen aquelles activitats, esquemes interpretatius recurrents. D'altra banda, és possible pensar que, seguint Simon, el propòsit d'una activitat a un cert nivell d'organització pugui ésser reinterpretat, en un altre nivell, com un mitjà per acomplir una finalitat última. En aquest cas, obtindríem una cadena ben formada de mitjans –propòsits intermedis– tendents a la satisfacció de fins ulteriors. Això és el que, d'entrada, vaig pensar que era aplicable a l'organització d'una oficina judicial, però després es van presentar alguns dubtes.

Si prenem el cas, per exemple, d'una activitat administrativa com ara la de "preparar el correu", trobarem que hi ha una finalitat pràctica i típica de caire processal que li és assignable, com és la de "citar les parts en la forma deguda". A la vegada, el fet de "citar les parts en la forma deguda" pot ser interpretat com un mitjà per acomplir la funció encomanada al jutge de "jutjar i fer executar allò jutjat" (i així és com pot ser interpretada tota l'activitat de la secció d'execució del Jutjat del Penal de Terrassa). Ara bé, quina finalitat última poden assignar les persones que, dins de l'organització judicial, duen a terme aquesta tasca? Doncs, probablement, si prenen el marc de referència de la pròpia organització judicial, diran una cosa tan inesperada (si hom esperava descobrir la finalitat o la funció última del sistema judicial) com típica: "El que es tracta és de treure paper". I, de fet, no es pot dir altra cosa. Succeeix, com es pot observar, que d'una cadena ben formada de mitjans afins hem passat a obtenir una definició d'una finalitat que constitueix un veritable "salt cap enrere".

Una definició recursiva, si es vol,²⁶ de la pròpia activitat de l'Administració, per bé que, ara per ara, la possibilitat d'imputar un funcionament recursiu a les organitzacions sigui encara una hipòtesi de treball poc desenvolupada.

3. 2. La identitat

És possible que, si resulta difícil atribuir significació a un tot, succeeixi el mateix a l'hora d'elaborar una identitat: que, com a procés, no es pugui realitzar més que a partir de diferències i de contrastos. Si això fos així, caldria buscar situacions on aquestes diferències i contrastos es possessin de manifest; situacions on, per exemple, a través del llenguatge, s'explicités el contrast i la diferència entre els individus i entre les institucions. Amb això voldria reprendre allò que vaig dir en iniciar aquest treball, quan em referia a la intenció de tractar el llenguatge dels professionals del dret no com a objecte d'estudi "en si mateix" sinó com a eina per aproximar-se als processos d'elaboració d'identitat de les institucions. Val a dir que aquest és un camp relativament poc explorat (...). Quant al meu treball de camp, si bé em va permetre presenciar i participar en algunes d'aquestes situacions, haig de dir que, quan vaig ser capaç de registrar alguns d'aquests processos, sempre va ser de manera més intuïtiva que documentada. No obstant això, m'agradaria reflectir aquí alguns esbossos de les situacions a les quals em refereixo.

La primera és un judici oral al Jutjat Penal de Terrassa. Un de tants en les atapeïdes jornades de Terrassa, al llarg de les quals, normalment, s'assenyalen al voltant d'uns deu judicis. El fiscal del cas acusa d'un delictes de xec en descobert. Prèviament, hi ha hagut un intent frustrat de negociació entre l'advocat de la defensa i el de l'acusació particular. El jutge lamenta que no s'hagi arribat a la conformitat, ja que, si bé en aquest supòsit hauria hagut d'imposar a l'acusat una pena de multa, la lentitud dels tràmits de l'executòria haurien provocat la mateixa prescripció de la pena (en el que constitueix una altra mostra de solució pràctica, *ad hoc*, que evita haver d'entrar en el fons de l'assumpte). El fiscal diu que, de totes

²⁶ D.R. Hofstadter subratlla la diferència entre definició recursiva i paradoxa : "*En verdad, una definición recursiva (si es adecuadamente formulada) jamás conduce a una regresión infinita ni a una paradoja. Y es así porque una definición recursiva nunca define una cosa en función de esa cosa sino, siempre, en función de las interpretaciones más simples de la misma.*", D.R. HOFSTADTER, *Gödel, Escher, Bach, un Eterno y Grácil Bucle*, Tusquets Editores, Barcelona 1992, p.141. En el nostre cas, la interpretació de la finalitat de l'Administració de Justícia com a "treure paper" al·ludeix a finalitats més elementals dins del si de la pròpia organització.

maneres, ell també s'hauria negat a negociar, perquè tenia molt clar de què havia d'acusar.²⁷

En conseqüència, quan el jutge, després d'obrir la vista oral, així li ho indica, el fiscal es disposa a interrogar l'acusat. L'interrogatori s'obre amb una pregunta usual: “¿Puede usted contarme exactamente lo que ocurrió?”. L'acusat, un home d'uns trenta anys, en un to que vol ser distès, afirma en la seva declaració:

– “Bueno, ... eso de una apropiación indebida como decís vosotros/”

En aquest punt es produeix una interrupció enèrgica del fiscal que impedeix l'acusat d'acabar la seva explicació. Li exigeix, en un to enutjat, que el tracti de “vostè” com fa ell. També intervé el jutge:

– “Quiero hacer una puntualización respecto del Ministerio Fiscal: el representante del Ministerio Fiscal debería ser tratado de “Ilustrísimo Señor” (...) y, en cuanto a mí, me tratará de “Señoría”.

És una puntualització molt ferma i severa que vol posar de manifest, per una banda, la manca de respecte que suposa fer servir el tuteig en aquest context (i que el jutge, com a representant de la institució judicial, no pot tolerar) però també, d'altra, vol subratllar la inadmissibilitat d'un “vosotros” que, dit així, només confronta, per dir-ho així, l'àmbit de la “justícia” i el de la “societat” i, en canvi, dilueix completament dues identitats públiques –jutge i fiscal– i dues funcions que, per al jutge, han de ser clarament diferenciades.

Encara hi ha, però, un altre contrast interessant que la declaració de l'acusat posa de manifest: en dir “como decís vosotros” al·ludeix que, en l'àmbit de la justícia, determinades conductes reben determinats noms, per exemple, “apropiación indebida”. En canvi, per al fiscal que en aquell moment està acusant i que ho fa, com havia dit, plenament convençut per la claredat dels fets, aquella conducta no pot ser merament esmentada amb el nom “apropiación indebida”: realment **és** una “apropiación indebida”. Allà on el fiscal aprecia l'existència d'un tipus penal, l'acusat intueix, en la seva pròpia descripció

²⁷ Aquí es planteja una primera diferència, a causa de la pertinença a institucions distintes. En cas de condemnar, el jutge no pot imposar una pena més greu -o introduir un tipus penal diferent- que la sol·licitada per les parts que constitueixen l'acusació (en aquest cas, el fiscal i l'acusació particular), però sí que pot reduir-la; en cas d'absoldre, només haurà de justificar a la sentència els fonaments de l'absolució. El fiscal, en canvi, com a titular de l'acció penal, es veu obligat per imperatiu legal a acusar (és a dir, no pot disposar lliurement d'aquesta acció, tot i que també pot modular-la). Ara bé, sovint, si considera que no hi ha fonaments per acusar, ho haurà de consultar o comunicar als seus superiors jeràrquics. El fiscal, a diferència del jutge, està sotmès a un principi de jerarquia: altres fiscals de la seva pròpia Fiscalia (i de la Fiscalia General de l'Estat) estableixen els criteris a seguir a l'hora d'acusar i revisen el seu treball. El jutge -tot i que un altre Tribunal pot revocar-li la sentència- estableix els seus propis criteris des del principi de la independència.

dels fets, l'aplicació d'una metàfora de tipus jurídic. I no una metàfora purament ornamental, com afirmaven els vells retòrics, sinó una de ben amenaçant per als seus interessos. Tal vegada una metàfora en el sentit que l'entenia I.A. Richards com a “transacció entre contextos”.²⁸

És el mateix que intueix el fiscal en un altre cas on es jutjava un possible delictes d'injúries comès per dos presidents de dos clubs de futbol que s'havien acusat de comprar partits. El fiscal, a diferència d'un dels advocats, no creia que aquells fets constituïssin un delictes (ell s'inclinava per demanar una falta lleu) i així ho exposà:

*“Estas expresiones entran dentro del lenguaje coloquial del mundo del fútbol. Decir padrino o mafia local no es decir esta persona ha robado, ha matado, hace extorsión, me ha amenazado, etc. El acusado se limitó a usar esas palabras que han entrado en el lenguaje coloquial, pero no consideramos que esto sea la imputación de un delito. (...). Simplemente dice padrino y mafia. Y decir padrino no es decir que es presidente de una organización criminal (todos sabemos que es una expresión referida a Sicilia, referida a Italia y últimamente a Galicia con el tema de las drogas) (...) lo hizo con un ánimo injurioso, no descriptivo, y en el contexto del fútbol.”*²⁹

Vegem una altra situació (extreta aquesta dels Jutjats del Penal de Barcelona). Al llarg d'una sessió matinal igualment intensa i amb uns quants retards acumulats durant el matí, una agent judicial entra a la sala de vistes, on el jutge i la secretària miren de solucionar problemes d'agenda amb una fiscal, i els interromp breument i de pressa dient que: “*La excarcelación ya está aquí*”. “*Bien –va dir el jutge–: hágalos pasar*”. I passaren dos guàrdies civils acompanyant un jove emmanillat.

En un primer moment vaig anotar que aquesta era un metàfora força operativa ja que, fent servir només un breu enunciat, l'agent judicial descrivia tota una situació que mereixia la prioritat respecte d'altres afers i, per tant, mirava de desencadenar, amb encert, una nova activitat en els seus interlocutors. Una metàfora que comunicava molta informació. De fet, però, no sabia –tampoc ara no n'estic del tot segura– si allò podia ser considerat pròpiament com una

²⁸ Richards, en aquest sentit, fa referència a la idea de dos pensaments copresents : “*In the simplest formulation, when we use a metaphor we have two thoughts of different things active together and supported by a single word, or phrase, whose meaning is a resultant of their interaction.*” RICHARDS, I. A., *The Philosophy of Rethoric*, Oxford University Press 1965 (1936), p. 93.

²⁹ *Quadern de camp*, 4-VI-96 (nota: quan el fiscal fa servir “consideramos”, s'està referint a ell mateix com a representant del Ministeri Fiscal —qualsevol fiscal consideraria el mateix en el seu cas; en canvi, quan diu “todos sabemos” apel·la al sentit comú de tots els qui l'estan escoltant).

metàfora (probablement un lingüista diria que no); si el mecanisme d'argumentació subjacent era pròpiament una analogia. Més tard me'n vaig adonar que Bateson, altra vegada, s'havia fet preguntes sobre allò que suposa raonar metafòricament.

Bateson afirmava que, al costat dels sil·logismes de la lògica clàssica, n'hi havia un de força desacreditat: el sil·logisme "d'afirmació del conseqüent" o el "sil·logisme de l'herba"³⁰, caracteritzat per identificar, no classes o subjectes d'oracions, sinó exclusivament els predicats:

La hierba muere.

Los hombres mueren.

Los hombres son hierba.

Així, si apliquem aquest sil·logisme al nostre exemple:

Excarcerar algú és treure'l de la presó.

L'home ha estat tret de la presó.

L'home és una excarceració.

No resulta tan poètic, certament, però va funcionar. I, probablement, deu funcionar més vegades que no ens pensem: "Acaso la vida –deia Bateson– no pida siempre lo que es lógicamente genuino." És clar que, si això és així, aquesta manera de raonar no és allò que diferencia la identitat d'un grup de professionals del dret respecte de la d'un altre –ni respecte de la de qualsevol altre grup. El que sí que pot passar, no obstant això, és que, a partir de la repetició de les mateixes pautes de treball, del tipus de problemes que s'afronten diàriament i dels coneixements compartits pels individus que treballen junts, i així com s'elabora un llenguatge específic, també es poden elaborar, fent servir aquest mateix llenguatge, metàfores específiques, en el sentit que es creen a partir de marcs de referència similars. J. March i H.A. Simon, en el seu anàlisi de les organitzacions, plantejaven el reforçament d'aquests marcs de referència com a element configurador de diferents identitats:

The vast bulk of our knowledge is not gained through direct perception but through the second hand, third-hand, and nth-hand reports of the perception of others, transmitted through the channels of social communication. Since these perceptions have been filtered by one or more communicators, most of whom have frames of reference similar to our own, the reports are generally consonant with the filtered reports of our perception, and serve to reinforce the latter. In organizations, two principal types of in-groups are of significance in

³⁰ Sil·logisme que, com assenyala Bateson, va ser recollit per un psiquiatra de la primera meitat de segle —E. Von Domarus— per tal de mostrar la manera com els esquizofrènics tendeixen a pensar i a parlar (*Language and Thought in Schizophrenia*, University of California Press, 1944): BATESON, G., *op. cit.*, p.p. 311-312.

*filtering: in groups with members in a particular organizational unit, and in-groups with members in a common profession. Hence, we may distinguish organizational identifications and professional identifications.*³¹

Aquest fenomen és fàcilment perceptible als jutjats del penal, on els expedients que entren han estat configurats per altres unitats organitzacionals que hi han deixat la seva pròpia empremta. A l'oficina judicial del Penal de Terrassa, amb una breu ullada a l'expedient i sense mirar noms ni números, saben a l'instant de quin altre jutjat prové, quin fiscal ha fet l'escrit d'acusació, i pronostiquen, en funció d'això, si estarà ben o mal treballat. Es posen de manifest els contrastos entre diferents unitats, però els marcs de referència són similars, els coneixements intercanviats i el llenguatge comú: tots són funcionaris de Justícia i, com deia sovint A., *“En otros Ministerios la gente no trabaja así. El funcionario de Justicia es un funcionario distinto”*.

He pensat sovint en què consisteix aquesta diferència. Fins ara el treball de camp m'ha donat algunes “notícies de diferències”, com diria Bateson, i el que he intentat és fer-ne una descripció. Per ara, diria que, atès que aquesta diferència no existeix com a entitat pròpia, la diferència rau, tal vegada, en el fet que els funcionaris de l'administració de justícia, quan fan de funcionaris de l'administració de justícia, descriuen la realitat de manera diferent o bé, com apuntava a l'inici d'aquestes pàgines, la construeixen altrament. I crec que, a la vegada, a través d'una descripció d'allò que quotidianament succeeix en àmbits concrets, ha de ser possible una descripció de les institucions del món del dret. Tot i que no se semblin gaire a les flors.

3. Conclusió

Voldria concloure aquest article amb una breu reflexió sobre la metodologia amb la qual he volgut dur a terme aquest treball. A l'inici d'aquestes ratlles em referia a la intenció de “descriure bé” allò que se'm presentava davant dels ulls. D'alguna manera, volia dir que l'observació és en primer lloc una mirada (ja sé que això de la mirada com a font primera de la percepció és una idea molt occidental, però què hi farem). Ara bé, quin tipus de mirada, amb tantes com n'hi ha? Una mirada ingènua, innocent, beatífica, escèptica o escrutadora? Un cop d'ull o una mirada professional? Tal vegada depèn de la intenció amb la qual hom vol mirar. I la meua no ha estat altra que la d'aprendre a descriure mirant, o la d'aprendre a mirar tot des-

³¹ MARCH, J. & SIMON, H.A., *Organizations*, op. cit. , p. 174.

crivint. He mirat, així, de deixar-me sorprendre per un bon nombre de persones, situacions i contextos mentre tractava de familiaritzar-me amb tots ells. He mirat d'aprendre alguna cosa sobre processos jurídics en viu a partir dels qui els posen en pràctica: els professionals del dret.

No sé si aquesta activitat un tant intuïtiva de deixar-se meravellar mereix el nom “d’observació participada”, “etnografia” o “treball de camp”. De fet, és aquesta darrera expressió la que he emprat amb més freqüència a Terrassa. Haig de dir que, per a moltes persones formades a les facultats de dret, hagin esdevingut professionals o no en aquest àmbit, es tracta d’una noció força pintoresca. Suggerix de seguida l’activitat més aviat anacrònica del savi excèntric que, provist d’una xarxa, es disposa a la sempre incerta captura de papallones i altres vistosos insectes. Amb el benentès que seria del tot pretencions d’atribuir-me les condicions d’aquells abnegats individus, haig de confessar que, d’entrada, la gent dels jutjats de Terrassa es divertia atorgant-me el rang d’una jove entomòloga : – *Ah, vienes al campo a estudiarnos a nosotros los bichos, eh ? Vaya, vaya...*

Doncs, la veritat és que si hagués estat així, a banda d’haver-me hagut d’acceptar com a l’exemplar més ecològicament desorientat del nínxol, no hauria sabut ni per on començar. Durant aquells mesos de treball, per paradoxal que pugui semblar, el meu mètode fou, amb més o menys encerts, el de la intuïció. Vaig començar, seguint les indicacions dels responsables de l’oficina judicial, assistint a determinats judicis. El fet d’haver estudiat dret va possibilitar que, tot sondejant un terreny comú, comencessin per posar-me al corrent de les particularitats jurídiques dels casos que observava. El llenguatge tècnic del dret, tant obscur de vegades, resultava l’eina de comunicació més senzilla que disposàvem per intercanviar les nostres primeres impressions. D’entrada, prenia notes sobre les categoritzacions jurídiques que gairebé de manera automàtica fan els professionals del dret en una vista oral; sobre la manera com a través del llenguatge els “fets” esdevenen “tipus penals”.

Els judicis són la part culminant del procés penal, el moment en el qual les proves es confronten i els arguments s’expressen. La darrera mirada a uns fets que han de ser vistos per sentència. Però al darrere d’aquesta mirada hi ha una llarga història processal que comença uns mesos (o bé uns anys) més enrere. Si volia seguir aquest fil calia sortir de la sala de vistes –la meva presència podia passar-hi tan inadvertida que per mi havia esdevingut gairebé l’àmbit anònim de l’audiència pública– i plantejar la necessitat de mirar els expedients d’una altra manera, és a dir, des que s’inicien. Sense deixar d’assistir a judicis, doncs, vaig demanar consell sobre la pos-

sibilitat d'anar a un jutjat d'instrucció. De fet, foren les mateixes persones del Penal les qui encoratjaren aquesta idea (de fet, moltes d'altres) i m'introduïren en aquell altre àmbit. Als jutjats d'instrucció les actuacions judicials no són públiques (llevat dels judicis de faltes) i, per tant, era bo anar-hi amb altres funcionaris que ja em consideraven "de confiança".

Fou així com, superada la curiositat inicial per la meua feina (els interessos que hi tenia, la utilitat que esperava donar-hi, etc.) vàrem decidir entre totes aquelles persones que, si jo volia entendre la feina que feien, calia "mirar-ho tot". De vegades, jo demanava consultar un expedient, assistir a un interrogatori, veure unes estadístiques. D'altres, eren ells mateixos qui m'assignaven directament possibles activitats: acompanyar un determinat dia l'agent judicial a fer citacions per Terrassa, veure catalogar tot un magatzem de peces de convicció (objectes de rellevància provatòria efímera avui oblidats i difícilment catalogables), anar a l'entrada i registre d'un local, ajudar el secretari a redactar-ne l'acta, etc. De sobte, sense gairebé adonar-me'n, el camp s'eixamplava enormement i jo havia d'eixamplar la meua atenció. Arribat aquest punt, la mirada esdevé inevitablement fluctuant : l'atenció per unes coses suposa la negligència d'altres. Caldrien anys i no mesos per fer una descripció etnogràfica consistent.

De com s'opera tot aquest procés no puc dir-ne gaire cosa. Probablement, haver tingut coneixements previs de dret va facilitar els contactes (en aquest sentit, la distància entre ells i jo eren unes llargues i costoses oposicions). El meu "procés de culturació", així, com ho diria un antropòleg, podia rutllar més de pressa. Si aquest és un fet important no és, però, decisiu. He observat, he mirat i he preguntat els qui realment en sabien, de dret. Homes i dones que el recreen diàriament, que el discuteixen amb convicció tant a la sala, a l'oficina, als passadissos com a la tertúlia de l'esmorzar. Persones que sostenen que tal vegada hi ha coses més importants que el dret civil o el penal, però són molt poques. He tractat de descriure alguns aspectes de la seva feina mentre aprenia amb ells. Aquests grups de persones forgen diàriament una cultura i això, honestament, no deixa de meravellar-me. Com deu ser, a la fi, que funcionen les institucions?

4 . Bibliografia

BATESON, G., *Una unidad sagrada. Pasos ulteriores hacia una ecología de la mente*, Gedisa, Barcelona 1993 (1991)

- CASANOVAS, P., «*El desarrollo de la Administración de Justicia en España: un balance sociológico*» al Seminari “*Política judicial en la España democrática: balance y perspectivas*”, U.I.M.P, Santander, 10-14 de juliol de 1995.
- CGPJ, *Memòries Anuals 1991-1996*
- COULON, A., *La etnometodologia*, Cátedra, Madrid 1988 (1987)
- DÍAZ, E., *Sociología y Filosofía del Derecho*, Taurus, Madrid, 1980
- HOFSTADTER, D. R., *Gödel, Escher, Bach, un Eterno y Grácil Bucle*, Tusquets Editores, Barcelona 1992
- MARCH, J. & SIMON, H. A., *Organizations*, Blackwell Publishers, Oxford 1993 (1978)
- RICHARDS, I. A., *The Philosophy of Rethoric*, Oxford University Press 1965 (1936)
- SACKS, O., *El hombre que confundió a su mujer con un sombrero*, Muchnik Editores, Barcelona 1987
- SCHUTZ, A. & LUCKMANN, T., *Las estructuras del mundo de la vida*, Amorrortu Editores, Buenos Aires 1977 (1973)
- SCHUTZ, A., *El problema de la realidad social*, Amorrortu Editores, Buenos Aires 1974
- SIMON, H. A., *El comportamiento administrativo*, Aguilar, Madrid 1971 (1947)
- SIMON, H. A., THOMSON, V. A., SMITHBURG, D. W., *Public Administration*, Transaction Publishers, New Brunswick 1991 (1950)
- TOHARIA, J. J., «*La Administración de Justicia*», a “*Informe FOESSA 1995*”, Fundació FOESSA, Madrid 1995.